

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Грищенко Вадим Федорович

УДК: 005.336.1:339.562/.564:502.13(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ
ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ**

Спеціальність 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському державному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Жулавський Аркадій Юрійович,
Сумський державний університет,
професор кафедри управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дергачова Вікторія Вікторівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
професор кафедри міжнародної економіки;

кандидат економічних наук, доцент
Сабадаш Віктор Володимирович,
Сумський державний університет,
доцент кафедри економіки.

Захист відбудеться “__” _____ 200__ р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.051.01 у Сумському державному університеті за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, ауд. М-209.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий “__” _____ 20__ р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Таранюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах інтернаціоналізації комерційно-господарської діяльності виникає необхідність розроблення дієвого механізму регулювання експортно-імпортних операцій з урахуванням екологічного фактора. Для того, щоб діяльність економічних суб'єктів не виходила за рамки екологічних обмежень, необхідно забезпечити відповідність їх зовнішньоекономічної діяльності вимогам міжнародних нормативно-правових актів у галузі охорони навколишнього середовища.

Проблемам урахування екологічного фактора при регулюванні міжнародних економічних відносин присвячені численні праці вітчизняних та зарубіжних авторів, таких, як Т. Авдєєва, О. Балацький, І. Галиця, З. Герасимчук, В. Голян, Л. Горбач, Л. Гринів, Б. Данілішин, Л. Дейнеко, В. Дергачова, М. Долишній, С. Дорогунцов, А. Жулавський, С. Козьменко, Є. Кузьмін, Ю. Кулаковський, Л. Максимів, Л. Мельник, Є. Мішенін, В. Новицький, П. Пастушенко, П. Ратленд, В. Сабадаш, В. Степанов, О. Теліженко, С. Харічков, М. Хвесик, Є. Хлобистов. Разом з тим подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з урахуванням впливу експортно-імпортних операцій (ЕІО) на довкілля, їх екологізацією на основі системного підходу. Недостатньо розробленими є науково-методичні підходи до формування екологоорієнтованої зовнішньоекономічної діяльності та організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, оцінки економічного ефекту від його впровадження.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження полягає в об'єктивній необхідності подальшого вдосконалення організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій на основі комплексної економічної оцінки їх впливу на стан навколишнього середовища. Недостатня розробленість та значення теоретико та науково-методичних засад екологізації експортно-імпортних операцій обумовили основну мету і завдання дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у контексті Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних та гуманітарних наук на 2009-2013 роки (Постанова президії НАН України від 25.02.2009 року №55), а саме у відповідності до таких пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень: п. 4.1.15 – проблеми раціонального природокористування; п. 4.1.16 – регіональний розвиток; п. 4.1.17 – глобальні світоцивілізаційні процеси та зовнішньоекономічна політика України; Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. №880-р; Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. (Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2006 р. №1001).

Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним, галузевим та регіональним науковим програмам і темам, тематиці наукових досліджень

Сумського державного університету. Наукові результати, висновки та рекомендації дисертації були використані: 1) при виконанні науково-дослідної теми “Теоретичні і методологічні основи економічної оцінки ресурсного потенціалу території” (№ держ. реєстр. 0100U003225), де автором удосконалено принципи вартісної оцінки потенціалу території з урахуванням еколого-економічних наслідків проведення зовнішньоекономічної діяльності; 2) при виконанні науково-дослідної теми “Еколого-економічні обмеження розвитку теплоенергетичного комплексу України” (№ держ. реєстр. 0103U000764), де автором сформовано загальні принципи екологізації управління підприємством з урахуванням економічних наслідків транскордонного перенесення забруднюючих речовин.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток теоретичних та науково-методичних положень щодо формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- дослідити фактори впливу експортно-імпортних операцій на навколишнє середовище;
- розвинути теоретико-методичні принципи екологізації експортно-імпортних операцій на основі застосування системного підходу;
- визначити сутність і зміст поняття “організаційно-економічний механізм екологізації експортно-імпортних операцій”;
- провести аналіз взаємозв'язків між складовими організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій;
- розробити методичні підходи до оцінки економічного ефекту екологізації експортно-імпортних операцій;
- розвинути методичні підходи до регулювання зовнішньоекономічної діяльності на основі впровадження економічних інструментів екологізації експортно-імпортних операцій.

Об'єктом дослідження є – організаційно-економічний механізм екологізації експортно-імпортних операцій.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають у процесі екологізації взаємозв'язків між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при здійсненні експортно-імпортних операцій.

Методи дослідження. Теоретико-методичну основу дисертаційного дослідження склали фундаментальні наукові положення загальної економічної теорії та економіки природокористування і охорони навколишнього середовища, праці вітчизняних і закордонних вчених у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Для вирішення поставлених завдань у дисертації використовувалися такі методи наукових досліджень: абстрактно-логічний і системно-структурний аналіз – при розробленні структурних схем організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій; порівняльний аналіз і

групування – при дослідженні взаємозв'язків між елементами зовнішньоекономічної діяльності та навколишнього природного середовища; факторний аналіз – при визначенні екологічних та організаційно-економічних факторів, що впливають на інтенсифікацію експортно-імпортних операцій; економіко-математичного моделювання – при визначенні економічного ефекту дії механізму екологізації зовнішньоекономічної діяльності; розрахунково-аналітичний – при оцінці екологічної ємності експортно-імпортних операцій.

Інформаційну базу дисертаційної роботи склали: зібрані, опрацьовані й узагальнені особисто автором первинні матеріали економічних досліджень і внутрішньої документації зовнішньоекономічної діяльності підприємств Сумської та Харківської областей; офіційні матеріали Державного комітету статистики України і Сумського обласного та міських управлінь статистики; законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів.

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, який базується на використанні показників екологічної ємності експортно-імпортних товарних потоків та впровадженні спеціального екологічного митного тарифу в системі еколого-орієнтованого регулювання експортно-імпортних операцій;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до економічної оцінки екологічної ємності експортно-імпортних операцій, який, на відміну від існуючих, базується на показниках екологічно обумовленого економічного збитку, віднесеного на одиницю експортного та імпортного товарних потоків;

- науково-методичний підхід до коригування показника зовнішньоторговельного сальдо при визначенні валового регіонального продукту, який, на відміну від існуючих, враховує економічну оцінку екологічної ємності експортно-імпортних операцій, що здійснюються на даній території;

дістали подальшого розвитку:

- систематизація та класифікація факторів впливу експортно-імпортних операцій на навколишнє середовище за такими ознаками: вид експортно-імпортних операцій, галузь економіки, елементи навколишнього середовища та результати їх взаємодії, що порівняно з існуючими підходами дозволяє комплексно оцінити економічні збитки від впливу експортно-імпортних операцій на довкілля;

- економічна сутність поняття «екологічна ємність експортно-імпортних операцій» під якою, на відміну від існуючих визначень, розуміється сумарне екологічне навантаження від виробництва експортної та споживання імпортної продукції в країнах – суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності на одиницю товарного потоку, який об'єднує ці суб'єкти в єдину систему глобальних економічних відносин;

- науково-методичний підхід до визначення структури організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції цілей суб'єктів зовнішньоекономічних відносин для забезпечення глобальної екологічної безпеки та дозволяє підсилити адаптивність та конкурентоспроможність національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки і рекомендації, викладені у роботі, можуть бути застосовані регіональними органами управління та суб'єктами господарювання з метою забезпечення ефективного функціонування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій.

Науково-методичні та практичні результати дисертаційного дослідження були використані: Сумською міською радою при розробленні “Стратегічного плану економічного розвитку м. Суми” у частині визначення пріоритетів врахування екологічного фактора в експортно-імпортних операціях суб'єктів господарювання при підготовці плану дій щодо створення системи підтримки розвитку малого та середнього бізнесу (довідка про впровадження №1299/05-09 від 30 червня 2009 року), Головним управлінням економіки Сумської обласної державної адміністрації при розробленні “Стратегії соціально-економічного розвитку Сумської області на період до 2015 року” у частині визначення основних проблем у сфері зовнішньоекономічної діяльності Сумської області; при розробленні перспективних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності Сумської області на період до 2015 року та прогнозуванні показників зовнішньоекономічної діяльності Сумської області на період до 2015 року (довідка про впровадження №04-01/1097 від 30 червня 2009 року); у господарській діяльності акціонерного товариства закритого типу “Харківмаш”, м. Харків (довідка про впровадження №64 від 28 квітня 2009 р.) та акціонерного товариства “Енергомашкомплект”, м. Харків (довідка про впровадження № ЕМК 357-08 від 28 квітня 2009 р.).

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес факультету економіки та менеджменту Сумського державного університету при викладанні дисциплін “Основи екології та економіка природокористування” і “Економіка підприємництва”, що підтверджено відповідним актом від 22 червня 2009 року.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою роботою, в якій викладено авторський підхід до вирішення наукового завдання удосконалення організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій. Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які запропоновані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи доповідалися та обговорювалися на профільних науково-практичних

конференціях: III Міжнародній наук.-практ. конф. «Гуманізація вищої освіти: філософські виміри» (4-7 липня 2003 р., м. Бердянськ); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Проблеми оцінки економічного потенціалу підприємства та механізм використання» (7-10 червня 2004 р., м. Суми); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (19-20 квітня 2006 р., 24-25 квітня 2007 р., 22-23 квітня 2008 р., 21-22 квітня 2009 р., м. Суми); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Господарський механізм екологічно-збалансованого розвитку» (22-24 квітня 2007 р., м. Суми); Міжнародній наук.-практ. конф. «Стратегія забезпечення сталого розвитку України» (20 травня 2008 р., м. Київ); II Міжнародній наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів на сучасному етапі» (23-24 жовтня 2008 р., м. Чернівці); Міжнародній наук.-практ. конф. «Стан і перспективи соціально-економічного розвитку суспільства XXI століття» (17-18 квітня 2008 р., м. Харків); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Организационно-экономические проблемы регионального развития в условиях мирового кризиса» (22 квітня 2009 р., м. Сімферополь).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 18 наукових працях загальним обсягом 6,70 друк. арк. (з них особисто автору належить 6,64 д.а.), у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях, 11 публікацій у матеріалах конференцій (із них 1 – у співавторстві).

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 234 сторінки, у тому числі обсяг основного тексту – 172 сторінки. Дисертація містить 15 таблиць загальним обсягом 7 сторінок, 41 рисунок загальним обсягом 20 сторінок, 5 додатків загальним обсягом 16 сторінок і список використаних джерел із 175 найменувань на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, з'ясовано ступінь її дослідженості, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також відображено наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів, отриманих автором.

У першому розділі **“Теоретичні засади екологізації міжнародних економічних відносин”** розкрито сутність сучасних міжнародних економічних відносин, досліджено особливості та співвідношення між такими поняттями, як “міжнародні економічні відносини”, “зовнішньоекономічна діяльність”, “експортно-імпорتنі операції”. Досліджено сутність поняття “екологізація експортно-імпорتنих операцій”, проаналізовано підходи щодо її здійснення. Проаналізовано можливості врахування екологічного фактора при формуванні організаційно-економічного механізму регулювання експортно-імпорتنих операцій.

Проведений аналіз показав, що проблема врахування екологічного фактора у міжнародних економічних відносинах різних країн та їх економічного регулювання є найменш дослідженою. Прояв екологічного фактора у

міжнародних економічних відносинах можна розглядати за такими основними напрямками: 1) транскордонне перенесення забруднюючих речовин, 2) спільне використання природних ресурсів, їх забруднення та виснаження; 3) міжнародні збройні конфлікти з використанням новітніх технологій; 4) експортно-імпорتنі операції, які є одним з основних факторів екологічної небезпеки (рис. 1).

При визначенні економічного ефекту від експортно-імпорتنих операцій, як правило, не враховується їх негативний вплив на навколишнє природне середовище. Разом з тим економічний ефект від експортно-імпорتنих операцій повинен зіставлятися з витратами, що виникають внаслідок погіршення стану довкілля.

Визначено, що під екологізацією експортно-імпорتنих операцій розуміють процес цілеспрямованих перетворень у системі зовнішньоекономічних відносин, що забезпечує зменшення антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Державне регулювання експортно-імпорتنих операцій з урахуванням екологічного фактора повинне спиратися на три основні групи регуляторів: 1) регулятори матеріальних потоків (ліцензії, квоти, державні замовлення, тощо); 2) бюджетні регулятори; 3) непрямі регулятори (податки, митні тарифи, відсотки за кредит, норми амортизації тощо).

Система регулювання експортно-імпорتنих операцій для забезпечення екологічних вимог поєднує такі елементи: 1) прогнозування еколого-економічних, науково-технічних, виробничих та соціальних процесів на міжнародному рівні; 2) еколого-економічне планування на макро- та мезорівнях; 3) еколого-економічне програмування (розроблення комплексних цільових програм у сфері екологізації міжнародних економічних відносин). Це обумовлює необхідність створення відповідного організаційно-економічного механізму регулювання експортно-імпорتنих операцій.

У другому розділі **“Науково-методичні положення формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпорتنих операцій”** досліджено сутність організаційно-економічного механізму, проаналізовано існуючі підходи до формування організаційно-економічного механізму екологізації господарської діяльності, сформовано власне визначення поняття **“організаційно-економічний механізм екологізації експортно-імпорتنих операцій”**.

Сформовано структуру організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпорتنих операцій, здійснено докладний опис його елементів та взаємозв'язків між ними, рис. 2. Розвинуто методичні положення щодо оцінки економічної ефективності функціонування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпорتنих операцій.

Визначено, що організаційно-економічний механізм екологізації експортно-імпорتنих операцій – це система інституційних структур, принципів їх організації, економічних методів, способів і прийомів впливу на суб'єкти господарювання, що забезпечують дотримання екологічних норм і нормативів та вимог чинного законодавства під час проведення експортно-імпорتنих операцій.

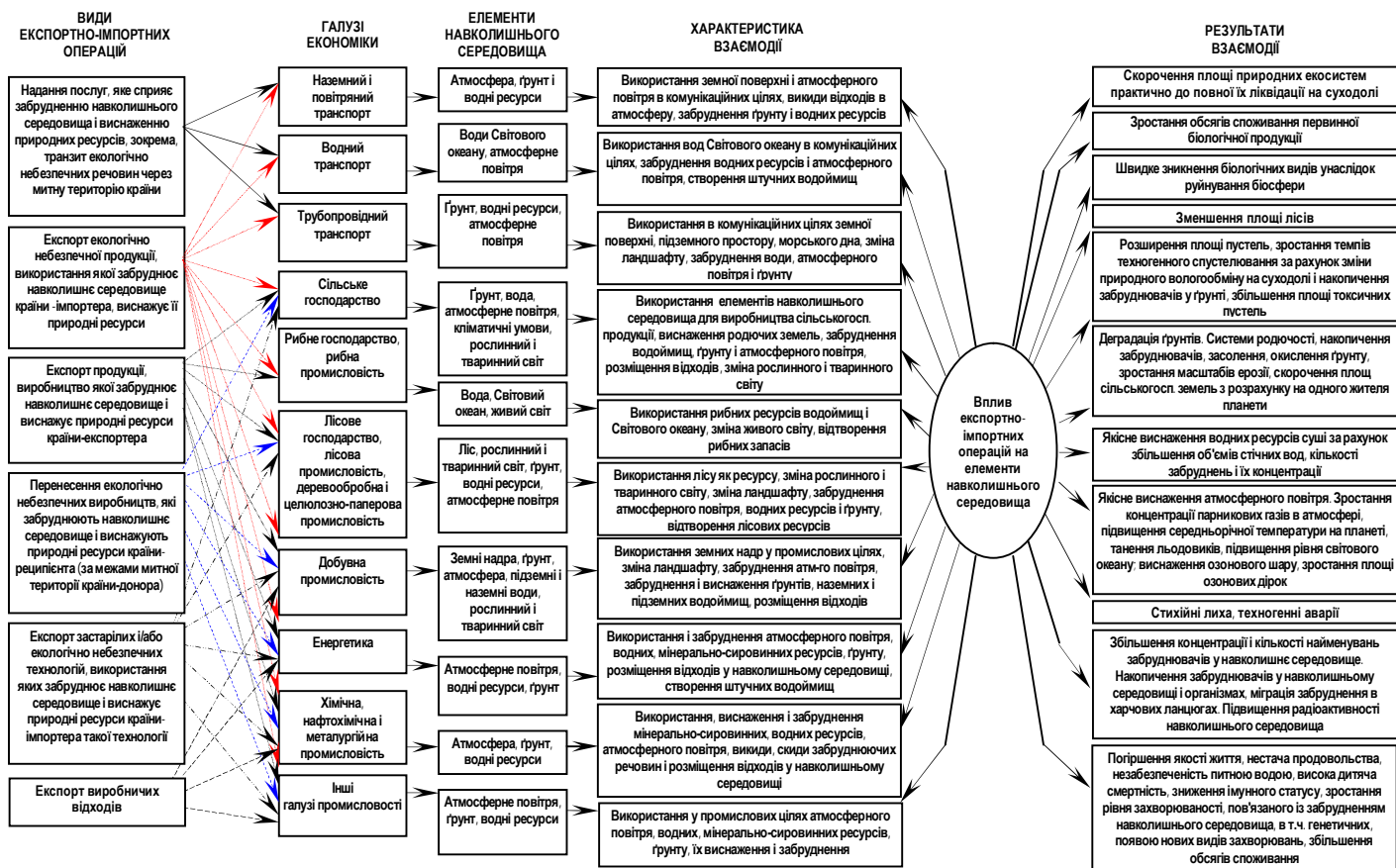

Рис. 1. Прояв екологічного фактора в експортно-імпорتنних операціях

Економічну оцінку впливу обсягів експортно-імпортних операцій на довкілля та ефективності функціонування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій у системі регіонального управління можна провести за допомогою моделі (1).

$$\left\{ \begin{array}{l} \vec{E}_{EEIO} = -\vec{Y}'; \\ BPI = CB + BI + BDC + P; \\ P' = P - (Y - K) = P - Y'; \\ E_{EEIO} = \sum_{i=1}^n E_i^E + \sum_{j=1}^m E_j^I; \\ E_i^E = \frac{1}{T} \int_0^T [Y_i^E(t) - M_{Y_i^E}][f_i^E(t + \Delta t) - M_{f_i^E}] dt; \\ E_j^I = \frac{1}{T} \int_0^T [Y_j^I(t) - M_{Y_j^I}][f_j^I(t + \Delta t) - M_{f_j^I}] dt, \end{array} \right. \quad (1)$$

де $\vec{E}_{EEIO}$ – регулюючий вектор дії механізму; $\vec{Y}'$ – вектор деструктивної дії екологічного фактора з урахуванням фактичної компенсації; BPI – валовий регіональний продукт; CB – споживчі витрати; BI – валові внутрішні інвестиції; P – зовнішньоторговельне сальдо без урахування екологічного фактора; BDC – витрати держави на споживання; P' – зовнішньоторговельне сальдо з урахуванням екологічного фактора; K – фактична компенсація антропогенного навантаження на навколишнє середовище; E_{EEIO} – загальний ефект дії організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій; E_i^E – ефект дії організаційно-економічного механізму екологізації експортних операцій; E_j^I – ефект дії організаційно-економічного механізму екологізації імпортних операцій; T – період часу; $Y_i^E(t)$ – функція залежності антропогенного навантаження від обсягів експортних операцій у часі; $M_{Y_i^E}$ – математичне очікування Y_i^E ; $f_i^E(t + \Delta t)$ – функція відгуку експортних операцій; $M_{f_i^E}$ – математичне очікування f_i^E ; $Y_j^I(t)$ – функція залежності антропогенного навантаження від обсягів імпортних операцій у часі; $M_{Y_j^I}$ – математичне очікування Y_j^I ; $f_j^I(t + \Delta t)$ – функція відгуку імпортних операцій; $M_{f_j^I}$ – математичне очікування f_j^I .

Особливе місце організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій у системі державного та регіонального управління пояснюється тим, що саме він забезпечує інтеграцію інтересів охорони довкілля і економічних процесів, зв'язує в єдине ціле внутрішні ресурси країни і її зовнішнє середовище, підсилюючи адаптивність і конкурентоспроможність національної економіки на міжнародному рівні.

У третьому розділі “**Напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій на прикладі Сумської області**” проаналізовано організаційно-економічні та екологічні аспекти здійснення експортно-імпортних операцій на

територіальному рівні. Проведено економічну оцінку впливу обсягів експортно-імпортних операцій на довкілля та ефективності функціонування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій. Розроблено рекомендації щодо формування окремих інструментів організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій на регіональному рівні.

Інтенсифікацію експортно-імпортних операцій у Сумській області характеризують особливі форми транснаціоналізації факторів виробництва, зміна характеру міжнародного процесу відтворення із жорсткою структуризацією взаємозв'язків окремих секторів регіональної економічної системи. Інтенсифікація експортно-імпортних операцій надає нові можливості розвитку і різнопланової взаємодії між Сумською областю та окремими країнами і регіонами.

Вплив експортно-імпортних операцій, які здійснюються в Сумській області, на стан навколишнього середовища регіону необхідно розглядати в системі “виробництво – споживання – навколишнє середовище” (рис. 3).

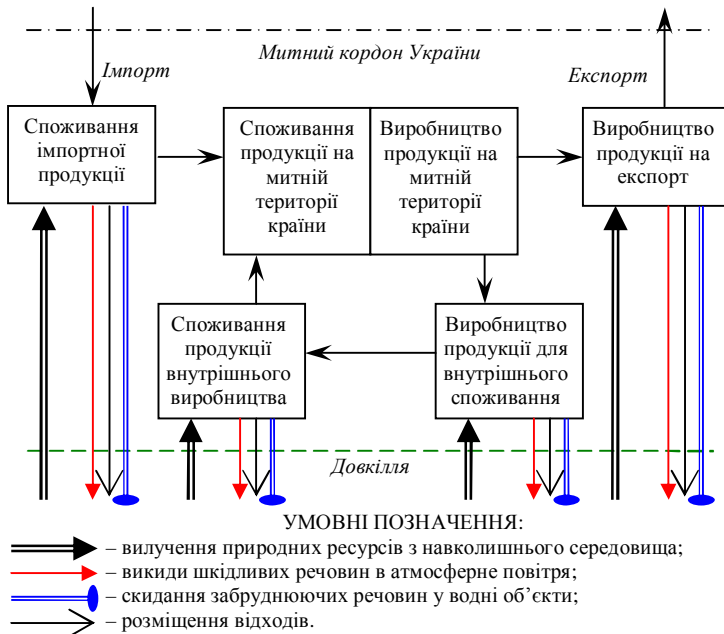

Рис. 3. Вплив експортно-імпортних операцій на стан довкілля

Експорт за межі регіону продуктів первинної експлуатації природних ресурсів (сировини) знижує його природно-ресурсний потенціал та збільшує антропогенне навантаження на навколишнє середовище регіону за рахунок виникнення відходів первинної переробки цих ресурсів. У разі відсутності заходів, спрямованих на захист і відновлення навколишнього природного

середовища, порушується еколого-економічна рівновага в регіоні. Імпорт екологічно недосконалої продукції, техніки, технологій, сировини і матеріалів збільшує обсяги відходів виробництва в навколишньому середовищі, що також підвищує рівень еколого-економічної незбалансованості. Імпорт природоємної і відходоємної продукції виключає її виробництво на даній території, зменшуючи тим самим антропогенне навантаження на навколишнє середовище регіону. Імпорт екологічно чистої продукції сприяє витісненню з регіонального ринку екологічно недосконалої продукції, що зменшує її виробництво, а також зменшує антропогенне навантаження на навколишнє середовище регіону. Країна, що експортує екологічно чисту продукцію, виробництво якої забруднює навколишнє середовище країни-виробника, або імпортує продукцію, споживання якої забруднює навколишнє середовище, повинна отримувати значну компенсацію за розміщення на своїй території екологічно небезпечних галузей промисловості, забруднення навколишнього середовища та виснаження природно-ресурсного потенціалу. Розмір такої компенсації повинен забезпечувати поступове зниження негативного впливу антропогенного навантаження на навколишнє середовище та економічний розвиток країни, викликаного міжнародною економічною діяльністю. Таким чином, екологізація експортно-імпортних операцій може передбачати скорочення ресурсоємних експортних операцій і збільшення імпорту екологічно чистих видів товарів та послуг, що в сукупності зменшує антропогенне навантаження експортно-імпортних операцій на елементи навколишнього середовища і сприяє підтриманню еколого-економічної рівноваги в регіоні.

Економічну оцінку впливу експортно-імпортних операцій на навколишнє природне середовище з урахуванням обсягу кожного окремого імпортного й експортного товарного потоку можна здійснювати за формулою:

$$Y_{EIO} = \sum_{i=1}^n Y_i^E + \sum_{j=1}^m Y_j^I = (Y_{CG}^E + Y_{ДП}^E + Y_{ХП}^E + Y_{ХИМ}^E + Y_{НМП}^E + Y_{МЕ}^E + Y_{МА}^E + Y_{БД}^E + Y_T^E + Y_{IH}^E) + (Y_{CG}^I + Y_{ДП}^I + Y_{ХП}^I + Y_{ХИМ}^I + Y_{НМП}^I + Y_{МЕ}^I + Y_{МА}^I + Y_{БД}^I + Y_T^I + Y_{IH}^I), \quad (2)$$

де Y_{EIO} – екологічна ємність експортно-імпортних операцій, тис грн;

Y_i^E – екологічна ємність i -го експортного потоку, тис грн;

Y_j^I – екологічна ємність j -го імпортного потоку, тис грн;

$Y_{CG}^E, Y_{ДП}^E, Y_{ХП}^E, Y_{ХИМ}^E, Y_{НМП}^E, Y_{МЕ}^E, Y_{МА}^E, Y_{БД}^E, Y_T^E, Y_{IH}^E, Y_{CG}^I, Y_{ДП}^I, Y_{ХП}^I, Y_{ХИМ}^I,$

$Y_{НМП}^I, Y_{МЕ}^I, Y_{МА}^I, Y_{БД}^I, Y_T^I, Y_{IH}^I$ – екологічна ємність експорту та імпорту продукції сільського господарства, добувної, харчової, хімічної промисловості, неметалевої мінеральної продукції, металургійної продукції, машин і устаткування, будівельних, транспортних послуг і продукції інших видів відповідно, тис грн.

Урахування в системі економічних розрахунків впливу експортно-імпортних операцій на навколишнє середовище дозволяє оптимізувати їх товарну структуру. З одного боку, це сприяє оптимізації виробництва певних

видів продукції, а з іншого відкриває - можливості оптимізації споживання природних ресурсів, що можуть включати ресурсозбереження і вибір альтернативних їх видів. Вирішення такого кола питань здатне впливати на ефективність здійснення експортно-імпортних операцій і надає можливість повністю виключити з товарної структури експорту-імпорту екологічно небезпечних видів товарів та послуг. Це дозволяє у кілька разів зменшити антропогенне навантаження на навколишнє середовище (зменшити споживання ресурсів, перейти на використання технологій, що, у свою чергу, дозволяють зменшити рівень забруднення навколишнього середовища під час виробництва і споживання товарів та послуг). Економічні інструменти екологізації експортно-імпортних операцій націлені на стимулювання саме таких напрямів розвитку національної економічної системи.

На основі аналізу статистичних даних за період з 1996 по 2007 р. було визначено характер залежностей між обсягами експортно-імпортних операцій та їх екологічною ємністю за окремими товарними потоками (табл. 1).

Таблиця 1

Екологічна ємність експортно-імпортних операцій

Найменування товарного потоку	Формула для розрахунку	
	експорт	імпорт
Сільське господарство	$Y_{CT}^E = 13,24 \ln(E_{CT}) - 45,667$	$Y_{CT}^I = 29,71 \ln(I_{CT}) - 99,537$
Добувна промисловість	$Y_{ДП}^E = 0,431 \ln(E_{ДП}) + 0,0346$	$Y_{ДП}^I = 4,9433 \ln(I_{ДП}) - 14,128$
Харчова промисловість	$Y_{ХП}^E = 3,14 \ln(E_{ХП}) - 6,9012$	$Y_{ХП}^I = 17,535 \ln(I_{ХП}) - 63,308$
Хімічна промисловість	$Y_{ХІМ}^E = 39,977 \ln(E_{ХІМ}) - 178,76$	$Y_{ХІМ}^I = 18,145 \ln(I_{ХІМ}) - 77,038$
Виробництво неметалевої мінеральної продукції	$Y_{НМП}^E = 6,1246 \ln(E_{НМП}) - 16,732$	$Y_{НМП}^I = 2,2519 \ln(I_{НМП}) - 4,9818$
Металургійне виробництво	$Y_{МЕ}^E = 14,33 \ln(E_{МЕ}) - 43,251$	$Y_{МЕ}^I = 5,4457 \ln(I_{МЕ}) - 18,664$
Машини та устаткування	$Y_{МА}^E = 63,102 \ln(E_{МА}) - 342,41$	$Y_{МА}^I = 7,5762 \ln(I_{МА}) - 32,151$
Будівництво	$Y_{БД}^E = 4,4623 \ln(E_{БД}) - 10,96$	$Y_{БД}^I = 7,7717 \ln(I_{БД}) - 22,617$
Транспорт	$Y_T^E = 11,148 \ln(E_T) - 30,663$	$Y_T^I = 61,112 \ln(I_T) - 238,31$
Інші види економ. діяльності	$Y_{ІН}^E = 0,3729 \ln(E_{ІН}) - 0,1421$	$Y_{ІН}^I = 1,4676 \ln(I_{ІН}) - 2,5678$

де E_{CT} , $E_{ДП}$, $E_{ХП}$, $E_{ХІМ}$, $E_{НМП}$, $E_{МЕ}$, $E_{МА}$, $E_{БД}$, E_T , $E_{ІН}$, I_{CT} , $I_{ДП}$, $I_{ХП}$, $I_{ХІМ}$, $I_{НМП}$, $I_{МЕ}$, $I_{МА}$, $I_{БД}$, I_T , $I_{ІН}$ – обсяги експорту та імпорту продукції сільського господарства, добувної, харчової, хімічної промисловості, неметалевої мінеральної продукції, металургійної продукції, машин і устаткування, будівельних, транспортних послуг і продукції інших видів відповідно, тис грн.

Найбільш прийнятним показником результативності функціонування еколого-економічної системи, що характеризує вплив обсягу експортно-імпортних операцій на елементи навколишнього природного середовища регіону, є валовий регіональний продукт.

Основною причиною недосконалості традиційних економічних інструментів регулювання експортно-імпортних операцій є те, що вони не

враховують екологічного фактора. Екологізувати експортно-імпортні операції в ринкових умовах господарювання можна за допомогою системи екологічного ліцензування, квотування та інших економічних інструментів, що сприяють зниженню рентабельності експорту продукції екологоємних, природоємних виробництв та імпорту екологічно недосконалої продукції.

Одним із найбільш дієвих інструментів екологізації експортно-імпортних операцій є спеціальний митний тариф, який враховує екологічний фактор. На основі науково-методичних рекомендацій щодо визначення екологічної ємності виробництва товарів та послуг, розподілу антропогенного навантаження на довкілля між виробництвом продукції певної галузі на експорт і споживанням імпортової продукції та враховуючи специфіку регулювання експортно-імпортних операцій у роботі були визначені ставки спеціального екологічного митного тарифу за товарними потоками, табл. 2.

Таблиця 2

Ставки спеціального екологічного митного тарифу

Найменування товарного потоку	Ставка спеціального екологічного митного тарифу грн/1 грн вартості товарного потоку	
	Експорт	Імпорт
Сільське господарство	0,113	0,300
Добувна промисловість	0,127	0,076
Харчова промисловість	0,093	0,133
Хімічна промисловість	0,124	0,069
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	0,107	0,096
Металургійне виробництво	0,194	0,045
Виробництво машин та устаткування	0,072	0,025
Будівництво	0,102	0,118
Транспорт	0,197	0,358
Інші види економічної діяльності	0,066	0,068

Такий митний тариф можна розглядати як фактор комплексного вирішення еколого-економічних проблем, з якими стикається країна при здійсненні експортно-імпортних операцій. Спеціальний екологічний митний тариф повинен відповідати максимальній кількості можливих варіантів інтенсифікації експортно-імпортних операцій у майбутньому. Такий ефективний економічний інструмент регулювання експортно-імпортних операцій, як спеціальний екологічний митний тариф, може використовуватися як альтернатива існуючим односпрямованим інструментам державного економічного регулювання експортно-імпортних операцій. Спеціальний екологічний митний тариф дозволяє економічній системі країни вчасно реагувати на різні прояви впливу експортно-імпортних операцій на стан елементів навколишнього природного середовища в умовах невизначеності.

Узагальнені результати дії організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, показники ВРП, зовнішньоторговельного сальдо, обсягів експорту-імпорту та розрахунків відповідно до змісту табл. 1 і табл. 2, подані у табл. 3.

Узагальнені результати дії організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій у Сумській області

Найменування показника	Рік					
	1997	1999	2001	2003	2005	2007
ВРП (номінальний), млн грн	1944	2571	3817	4885	8025	12341
Зовнішньоторговельне сальдо (номінальне), млн грн	153,44	-688,26	-8,86	982,18	1283,58	1281,84
Обсяг експорту, млн грн	536,01	727,61	1301,6	2009,92	3118,61	3697,24
Обсяг імпорту, млн грн	382,57	1415,87	1310,46	1027,74	1835,03	2415,4
Загальне антропогенне навантаження ЕІО, млн грн	110,01	273,13	319,78	356,3	586,03	727,87
Фактична компенсація АН ЕІО, млн грн	6,804	9,283	14,203	15,978	30,466	68,106
Некомпенсована частина АН ЕІО, млн грн	103,206	263,847	305,577	340,322	555,564	659,764
ВРП (реальний з урахуванням екологічного фактора)	1840,794	2307,153	3511,423	4544,678	7469,436	11681,236
Зовнішньоторговельне сальдо (реальне з урахуванням екологічного фактора), млн грн	50,234	-952,107	-314,437	641,858	728,016	622,076
Ефект дії механізму екологізації ЕІО, млн грн	103,227	257,314	300,53	333,905	549,511	677,722
ВРП (скорегований з урахуванням екологічного фактора), млн грн	1944,021	2564,467	3811,953	4878,583	8018,947	12358,958
Зовнішньоторговельне сальдо (скореговане з урахуванням екологічного фактора), млн грн	153,461	-694,793	-13,907	975,763	1277,527	1299,798

Економічний ефект дії організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій спрямований на компенсацію негативного впливу зовнішньоекономічної діяльності на довкілля з урахуванням вимог глобальної екологічної безпеки та дозволяє підсилити адаптивність і конкурентоспроможність національної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено узагальнення теоретичних та методичних підходів до врахування впливу експортно-імпортних операцій на стан навколишнього природного середовища та подано авторське вирішення наукового завдання – вдосконалення організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій з урахуванням вимог забезпечення глобальної екологічної безпеки, що сприятиме підсиленню адаптивності та конкурентоспроможності національної економіки.

Результати дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. У результаті аналізу специфіки та співвідношення між такими поняттями як “міжнародні економічні відносини”, “зовнішньоекономічна діяльність”, “експортно-імпортні операції” встановлено, що між цими поняттями існує взаємозв’язок як між цілим та частковим. Для забезпечення екологічної безпеки країни необхідно провести екологізацію експортно-імпортних операцій. Під екологізацією експортно-імпортних операцій розуміється процес цілеспрямованих перетворень у системі зовнішньоекономічних відносин, що забезпечують зменшення антропогенного навантаження та підтримку екологічної рівноваги в регіоні. Це надає можливість обґрунтувати необхідність формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій та проаналізувати підходи щодо її здійснення.

2. Систематизація та класифікація факторів впливу експортно-імпортних операцій на навколишнє природне середовище враховують види експортно-

імпортних операцій, складові навколишнього середовища та результати їх взаємодії. Такий підхід дозволяє проводити комплексну оцінку економічних збитків від впливу ЕЮ на довкілля та враховувати екологічний фактор при формуванні ефективного організаційно-економічного механізму регулювання експортно-імпортних операцій.

3. Під організаційно-економічним механізмом екологізації експортно-імпортних операцій розуміється система інституційних структур, принципів їх організації, економічних методів способів і прийомів впливу на суб'єкти господарювання, які забезпечують дотримання екологічних норм і нормативів та вимог чинного законодавства під час проведення експортно-імпортних операцій. Науково-методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, базується на використанні показників екологічної ємності експортно-імпортних товарних потоків та впровадженні спеціального екологічного митного тарифу в системі їх регулювання.

4. Аналіз взаємозв'язків між рівнями і складовими структури організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій дав можливість, на основі застосування системного підходу, побудувати структуру організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, який складається з керуючої, керованої підсистем, підсистеми регулювання ЕЮ з урахуванням вимог екологічної безпеки, прямих та зворотних зв'язків у внутрішньому та зовнішньому середовищі, здійснити докладний опис елементів механізму та взаємозв'язків між ними. Врахування інтеграції цілей суб'єктів зовнішньоекономічних відносин щодо забезпечення глобальної екологічної безпеки дозволяє підсилити адаптивність та конкурентоспроможність національної економіки.

5. Методичні положення економічної оцінки впливу експортно-імпортних операцій на довкілля та ефективності функціонування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій в системі управління економічним потенціалом території, враховують такі показники, як: ефект дії організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій; залежність антропогенного навантаження від обсягів експортно-імпортних операцій у часі; зовнішньоторговельне сальдо без та з урахуванням екологічного фактора; компенсація наслідків антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

6. Науково-методичні підходи до економічної оцінки екологічної ємності експортно-імпортних операцій дозволяють провести економічну оцінку впливу обсягів експортно-імпортних операцій на довкілля, яка базується на показниках екологічно обумовленого економічного збитку, віднесеного на одиницю експортного та імпортного товарних потоків. Такий збиток становить від 0,0271 до 0,3652 грн на 1 грн вартості товарного потоку залежно від його виду.

7. Коригування показника зовнішньоторговельного сальдо, при визначенні валового регіонального продукту, враховує економічну оцінку екологічної ємності експортно-імпортних операцій, які здійснюються на даній території. Так, негативний вплив експортно-імпортних операцій на стан навколишнього середовища в Сумській області оцінюється приблизно в 727,87 млн грн. Частково

(68,1 млн грн) він компенсується за рахунок екологічних платежів, пред'явлених суб'єктам господарювання за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища, штрафів, позовів про відшкодування економічного збитку, заподіяного внаслідок порушення чинного природоохоронного законодавства України. Проте значна частина антропогенного навантаження експортно-імпортних операцій, приблизно 659,76 млн грн, залишається некомпенсованою. Номінальне зовнішньоторговельне сальдо Сумської області складає 1281,84 млн грн, у той час як реальна його величина з урахуванням екологічного фактора дорівнює лише 622,076 млн грн.

8. Спеціальний екологічний митний тариф може розглядатись як ефективний економічний інструмент екологізації експортно-імпортних операцій. За нашими розрахунками, він становить від 0,025 до 0,358 грн на 1 грн вартості експортного або імпортного товарного потоку, що сприятиме збільшенню зовнішньоторговельного сальдо Сумської області до рівня 1299,79 млн грн.

9. Виділяються три основні переваги впровадження спеціального екологічного митного тарифу: по-перше, спеціальний митний тариф, який враховує екологічний фактор, може бути використаний для розвитку екологічно орієнтованих стратегій здійснення експортно-імпортних операцій; по-друге, такий тариф може бути використаний для розвитку загальної адаптивної стратегії регулювання обсягів експортно-імпортних операцій з метою попередження невизначеності їх дії на стан елементів навколишнього природного середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Грищенко В.Ф. Экологизация международных отношений как фактор формирования экономического потенциала территории / В.Ф. Грищенко // Вестник Сумского государственного университета. Серия Экономика. – 2004. – №9 (68). – С. 170–174.

2. Грищенко В.Ф. Экологизация международных отношений в условиях глобализации / В.Ф. Грищенко // Вестник Сумского государственного университета. Серия Экономика. – 2005. – №2 (74). – С. 36–43.

3. Грищенко В.Ф. Екологічний фактор в регулюванні міжнародних економічних відносин України / В.Ф. Грищенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2005. – №10 (82). – С. 102–110.

4. Грищенко В.Ф. Передумови врахування екологічного фактора в регулюванні міжнародних економічних відносин / В.Ф. Грищенко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – №4. – С. 170–177.

5. Грищенко В.Ф. Влияние экологического фактора на регулирование международной торговли / В.Ф. Грищенко // Вестник Сумского государственного университета. Серия Экономика. – 2007. – №2. – С. 32–46.

6. Грищенко В.Ф. Міжнародна торгівля як один з основних факторів антропогенного впливу на навколишнє природне середовище / В.Ф. Грищенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2008. – №1. – С. 73–81.

7. Грищенко В.Ф. Учет влияния экологического фактора на объемы внешнеторговых операций / В.Ф. Грищенко // Вестник Сумского государственного университета. Серия Экономика. – 2008. – №2. – С. 111–121.

Матеріали наукових конференцій

8. Грищенко В.Ф. Экологизация международных отношений: философский аспект / В.Ф. Грищенко, А.Ю. Жулавський // Гуманізація вищої освіти: філософські виміри: матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф., 4-7 липня 2003 р., м. Бердянськ / Міністерство освіти і науки України, Національний інститут філософії ім. Г.С. Сковороди, Бердянський державний педагогічний університет ім. П.Д. Осипенко, Сумський державний університет, Сумський державний центр науково-технічної і економічної інформації, Національний університет внутрішніх справ (Сумська філія). – Суми-Бердянськ: Друкарня СумДУ, 2003. – С. 123–126. *Особистий внесок: узагальнено коло проблем, що потребують вирішення на міжнародному рівні, визначено напрями прояву екологічного фактора в міжнародних економічних відносинах.*

9. Грищенко В.Ф. Экологизация международных отношений как фактор формирования экспортного потенциала Украины / В.Ф. Грищенко // Проблеми оцінки економічного потенціалу підприємства та механізм використання: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 7-10 червня 2004 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет, ВАТ «Сумхімпром». – Суми: Вид-во СумДУ, 2004. – С. 35-36.

10. Грищенко В.Ф. Регулювання міжнародних економічних відносин України з урахуванням екологічного фактору / В.Ф. Грищенко // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф., 19-20 квітня 2006 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. – Суми: Вид-во СумДУ, 2006. – С. 32-34.

11. Грищенко В.Ф. Влияние экологического фактора на международные экономические отношения Украины / В.Ф. Грищенко // Господарський механізм екологічно-збалансованого розвитку: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22-24 травня 2007 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. – Суми: Вид-во СумДУ, 2007. – С. 20-23.

12. Грищенко В.Ф. Экологизация регулирования международных экономических отношений Украины / В.Ф. Грищенко // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф., 24-25 квітня 2007 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. – Суми: Вид-во СумДУ, 2007. – С. 23-26.

13. Грищенко В.Ф. Врахування екологічного фактора в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності / В.Ф. Грищенко // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22-23 квітня 2008 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – С. 24-28.

14. Грищенко В.Ф. Эколого-экономическое регулирование международных экономических отношений как фактор обеспечения устойчивого развития Украины / В.Ф. Грищенко // Стратегія забезпечення сталого розвитку України:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20 травня 2008 р. / Національна академія наук України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч. 1.– С. 53-56.

15. Грищенко В.Ф. Вплив прямих іноземних інвестицій на навколишнє природне середовище / В.Ф.Грищенко // Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів на сучасному етапі: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 жовтня 2008 р. / Міністерство освіти і науки України, Київський національний торгово-економічний університет, Чернівецький торгово-економічний інститут, Вища школа управління регіональним розвитком та туризмом (м. Кельце, Польща), Наукове товариство молодих учених та студентів ЧТЕІ. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2008. – С. 185-187.

16. Грищенко В.Ф. Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання – один з основних факторів антропогенного впливу на навколишнє природне середовище / В.Ф.Грищенко // Стан і перспективи соціально-економічного розвитку суспільства XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 квітня 2008 р. / Міністерство освіти і науки України, Київський національний торгово-економічний університет, Харківський торгово-економічний інститут КНТЕУ, Головне управління економіки Харківської облдержадміністрації, Белгородський державний технологічний університет ім. В.Г. Шухова, Белгородський університет споживчої кооперації. – Харків: КНТЕУ, ХТЕІ КНТЕУ, 2008. – Ч. 1.– С. 65-67.

17. Грищенко В.Ф. Вдосконалення спеціального митного тарифу як інструменту екологізації експортно-імпортних операцій / В.Ф.Грищенко // Организационно-экономические проблемы регионального развития в условиях мирового кризиса: материалы всеукраинской научно-практической конференции молодых ученых, аспирантов и студентов (22 апреля 2009 г.) / М-во образования и науки Украины, Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, Украинская ассоциация экономистов-международников, Крымский институт проблем трансформации. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2009. – С.82-84.

18. Грищенко В.Ф. Необхідність формування механізму екологізації експортно-імпортних операцій / В.Ф. Грищенко // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф., 21-22 квітня 2009 р. / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – С. 54-58.

АНОТАЦІЯ

Грищенко В.Ф. Організаційно-економічні основи екологізації експортно-імпортних операцій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2009.

У дисертації обґрунтовано необхідність формування організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій, систематизовано та класифіковано фактори впливу експортно-імпортних

операцій на навколишнє природне середовище. Удосконалено науково-методичні підходи до формування структури організаційно-економічного механізму екологізації ЕІО та економічної оцінки екологічної ємності експортно-імпортних операцій. Розвинуто науково-методичні підходи до корегування показника зовнішньоторговельного сальдо на величину економічних збитків від впливу ЕІО на навколишнє природне середовище.

Розроблено рекомендації щодо формування окремих інструментів організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпортних операцій на прикладі Сумської області.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, експорт, імпорт, експортно-імпортні операції, зовнішньоторговельне сальдо, міжнародні економічні відносини, спеціальний екологічний митний тариф, комплексна еколого-економічна оцінка.

АННОТАЦИЯ

Грищенко В.Ф. Организационно-экономические основы экологизации экспортно-импортных операций. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2009.

Диссертация посвящена развитию теоретических и научно-методических положений формирования организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций.

В работе раскрыта сущность современных международных экономических отношений, исследовано специфику и соотношение между такими понятиями как “международные экономические отношения”, “внешнеэкономическая деятельность», «экспортно-импортные операции”. Обоснованно необходимость совершенствования организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций. Исследована сущность понятия “экологизация экспортно-импортных операций” под которой понимаются процессы целенаправленных действий в системе международных экономических отношений, которые обеспечивают соответствие антропогенной нагрузки на окружающую природную среду требованиям международных нормативно-правовых актов.

Установлено, что в условиях интернационализации хозяйственной деятельности возникает необходимость разработки действенного механизма регулирования экспортно-импортных операций с учетом экологического фактора.

В работе систематизированы и классифицированы факторы влияния экспортно-импортных операций на окружающую природную среду, которые учитывают элементы внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования, составляющие окружающей среды и результаты их взаимодействия. Проанализированы возможности учета экологического фактора при формировании организационно-экономического механизма регулирования экспортно-импортных операций.

Исследовано сущность понятия “организационно-экономический механизм”, проанализированы существующие подходы к формированию организационно-экономических механизмов экологизации хозяйственной деятельности, сформировано определение понятия “организационно-экономический механизм экологизации экспортно-импортных операций”, под которым понимается система институциональных структур, принципов их организации, экономических методов, способов и приемов влияния на субъекты хозяйствования, которые обеспечивают соблюдение экологических норм, нормативов и требований действующего законодательства при проведении экспортно-импортных операций.

Проведен анализ взаимосвязей между элементами структуры организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций. Усовершенствован научно-методический подход к формированию структуры организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций на основе использования показателей экологической емкости экспортно-импортных потоков и внедрении специального экологического таможенного тарифа в системе экономических инструментов регулирования экспортно-импортных операций.

На основе применения системного подхода предложена структура организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций, проведен ее анализ. Подробно исследованы элементы организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций и взаимосвязи между ними. Получили развитие научно-методические положения экономической оценки функционирования организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций.

Усовершенствован научно-методический подход к экономической оценке экологической емкости экспортно-импортных операций, который базируется на определении показателей экономического ущерба от влияния этих операций на окружающую среду. Проведена экономическая оценка воздействия экспортно-импортных операций на окружающую среду (на примере Сумской области).

Предложен научно-методический подход к корректировке показателя внешнеторгового сальдо при определении валового регионального продукта с учетом экономической оценки экологической емкости экспортно-импортных операций.

Разработаны рекомендации по формированию отдельных инструментов организационно-экономического механизма экологизации экспортно-импортных операций на примере Сумской области. Как эффективный экономический инструмент экологизации экспортно-импортных операций может быть применен специальный экологический таможенный тариф.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, экспорт, импорт, экспортно-импортные операции, внешнеторговое сальдо, международные экономические отношения, специальный экологический таможенный тариф, комплексная эколого-экономическая оценка.

SUMMARY

Hryshchenko V.F. Organizationally economic bases of export-import operations' ecologization. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences after speciality 08.00.06 – an economy of ecological economy and guard of environment. Sumy state university, Sumy, 2009.

Dissertation is devoted to the development of the theoretical and scientifically methodical going near perfection of organizationally economic mechanism of ecologization of export-import operations. The structure of organizationally economic mechanism of ecologization of export-import operations are built. Methodical positions of economic evaluation of functioning of organizationally economic mechanism of ecologization of export-import operations are developed.

Recommendations are developed in relation to forming of separate instruments of organizationally economic mechanism of ecologization of export-import operations to control the system by economic potential territory.

Key words: organizationally economic mechanism, export, import, international economic relations, economic potential, special custom tariff, complex economic evaluation.

Підписано до друку 04.11.2009
Обл.-вид.арк. 0,9.
Замовлення №

Формат 60×84/16.
Ум.друк.арк.1,2.
Тираж 100 пр.

Папір офсетний.
Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman Сур.